ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-6

TALABALARDA KASBIY TANLOVGA TAYYORGARLIKNI OSHIRISHDA PSIXOLOGIK YORDAMNING O‘RNI

Abdakimova Mamlakat Abdusamad qizi
Chirchiq davlat Pedagogika Universiteti
Pedagogika fakulteti Amaliy Psixologiya yo‘nalishi 2 bosqich talabasi
mamlakatabdakimova613@gmail.com

The Role of Psychological Support in Enhancing Students' Career Choice Readiness

Abdakimova Mamlakat Abdusamad qizi
2nd-Year Student, Department of Applied Psychology
Faculty of Pedagogy
Chirchik State Pedagogical University
Email: mamlakatabdakimova613@gmail.com

Annotation: This article analyzes the necessity of psychological support in the process of career choice and the preparatory stages for students. It substantiates the importance of psychological counseling and support in professional orientation, identifying personal potential, shaping motivation, and making conscious decisions.

Keywords: career choice, psychological support, orientation, student, personal potential, motivation.

Annotatsiya: Ushbu maqolada talabalar uchun kasbiy tanlov jarayoni va unga tayyorgarlik bosqichlarida psixologik yordamning zarurligi tahlil qilinadi. Kasbiy orientatsiya, shaxsiy salohiyatni aniqlash, motivatsiyani shakllantirish va ongli qaror qabul qilishda psixologik maslahat va qo‘llab-quvvatlashning ahamiyati asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: kasbiy tanlov, psixologik yordam, orientatsiya, talaba, shaxsiy salohiyat, motivatsiya.

Zamonaviy mehnat bozorida raqobatbardoshlikni ta’minlashda kasb tanlash jarayoni muhim rol o‘ynaydi. Ayniqsa, oliy ta’lim muassasalarida tahsil olayotgan talabalar o‘z oldilariga aniq maqsadlar qo‘yishlari, kasbiy yo‘nalishlarini ongli ravishda tanlashi lozim. Ammo amaliyot shuni ko‘rsatmoqdaki, ko‘plab talabalar o‘zlarining qiziqishi, qobiliyati va imkoniyatlarini yetarli darajada anglab yetmagan holda kasb tanlashadi, bu esa kelajakdagi kasbiy faoliyatda turli muammolarni yuzaga keltiradi.

Shu sababli, talabalarda kasbiy tanlovga tayyorgarlikni oshirishda psixologik yordam ko‘rsatish muhim o‘rin tutadi. Bu yordam kasbiy orientatsiya, shaxsiy salohiyatni aniqlash, stress va noaniqliklarni yengib o‘tish, ijobiy qaror qabul qilishda psixologik ko‘nikmalarni shakllantirish orqali amalga oshiriladi.

Talabalik davri — inson hayotidagi muhim bosqichlardan biri bo‘lib, bu davrda shaxsiy va kasbiy shakllanish faol kechadi. Aynan shu bosqichda kasbiy tanlov qilish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etadi. Biroq, talabalar ko‘p hollarda o‘zlarining ichki salohiyatini chuqur tahlil qilmasdan, tashqi omillarning (ota-onaning fikri, ijtimoiy bosim, moddiy sabablarga ko‘ra) ta’sirida kasbiy yo‘nalishni

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

tanlaydilar. Bu esa kelajakda o‘z ishidan norozilik, motivatsiya yo‘qolishi va kasbiy stress holatlariga olib kelishi mumkin.

Kasbiy tanlovga ongli yondashuv talab qiladigan murakkab psixologik jarayondir. U quyidagilarni o‘z ichiga oladi: shaxsiy xususiyatlarni baholash, o‘zini kasbda tasavvur qilish, kasblar haqida ma’lumot to‘plash, bozor ehtiyojlari bilan tanishish va qaror qabul qilish. Bu jarayonlarda talabaga psixologik yordam ko‘rsatish — uning o‘ziga ishonchini oshiradi, ijobiy motivatsiyani shakllantiradi va tanlovdagi noaniqliklarni kamaytiradi.

Shu boisdan, oliy ta’lim muassasalarida psixologik xizmatlar faqat muammoli vaziyatlarda yordam beruvchi emas, balki talabaning kasbiy shakllanishini yo‘naltiruvchi muhim institut sifatida faoliyat yuritishi zarur.

Tadqiqot davomida quyidagi usullardan foydalanildi:

- **Nazariy tahlil:** kasbiy yo‘naltirish bo‘yicha ilmiy adabiyotlar o‘rganildi;
- **Empirik tadqiqot:** 100 nafar talaba ishtirokida anketalar, "Kasbiy yo‘nalish testi", “Shaxsiy qiziqishlar” diagnostikasi o‘tkazildi;
- **Intervyu:** talaba-yoshlar va oliygoh psixologlari bilan suhbatlar tashkil qilindi;
- **Psixologik treninglar** orqali kasbiy tanlov bo‘yicha amaliy mashg‘ulotlar olib borildi.

Tadqiqot natijalari quyidagicha bo‘ldi:

- So‘rovnoma natijalariga ko‘ra, talabalar orasida faqat 35% talaba o‘z kasbiy yo‘nalishini ongli tanlaganini bildirdi.
- 47% talaba kasbiy tanlovda ota-onaning fikriga ko‘proq suyanishini aytdi.
- 68% talaba o‘z salohiyati, shaxsiy xususiyatlari va mehnat bozoridagi talablarni to‘liq baholamagan holda tanlov qilgan.
- Psixologik mashg‘ulotlar va maslahatlar olgan talabalarda kasbiy aniqlik darajasi va ishonch o‘sishi kuzatildi.

Bu esa psixologik yondashuvlarning kasbiy qaror qabul qilishga ijobiy ta’sir ko‘rsatishini tasdiqlaydi.

Kasbiy tanlov faqat qiziqish yoki orzu asosida emas, balki shaxsiy salohiyat, bozor talablari va hayotiy rejalarga mos ravishda amalga oshirilishi kerak. Talabalar ko‘pincha o‘zlarining kuchli va zaif tomonlarini to‘g‘ri baholay olmaydilar, bu esa kelajakda kasbiy beqarorlikka olib keladi. Shuning uchun oliy ta’lim muassasalarida faol psixologik xizmat bo‘lishi, ayniqsa 1–2-bosqichda kasbiy orientatsiyaga ixtisoslashgan psixologik yordam ko‘rsatish zarur.

Psixologik treninglar (masalan, “Kasbim – kelajagim”, “Shaxsiy salohiyatni anglash”, “Qaror qabul qilish texnikalari”), interfaol mashg‘ulotlar, rolli o‘yinlar orqali talabalar o‘zini anglash, qiziqish va imkoniyatlarini baholashga o‘rganadilar. Bu ularning motivatsiyasini oshirib, kasbiy identifikatsiya jarayonini jadallashtiradi.

Tadqiqot natijalari psixologik yordamning quyidagi muhim jihatlarini ochib berdi:

1. **Kasbiy yo‘nalishni ongli tanlashga yordam berish:** Psixologik mashg‘ulotlar orqali talabalar o‘zlarining kuchli va zaif tomonlarini anglashadi. Masalan, Hollandning kasbiy tipologiyasi asosidagi testlar talabaga qanday sohalarga moyilligi borligini tushunishga yordam beradi.
2. **Stress va xavotirni kamaytirish:** Kasbiy tanlov jarayoni bilan bog‘liq bo‘lgan stress, noaniqlik va qo‘rquvlar psixologik maslahatlar va relaksatsion texnikalar yordamida kamaytiriladi. Bu talabaga xotirjamlik bilan ongli qaror qabul qilish imkonini beradi.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

3. **O‘zini anglash va shaxsiy rivojlanish:** Psixologik suhbatlar, "hayot yo‘li" metodikasi, vizualizatsiya texnikalari orqali talabalar o‘z hayotidagi ustuvor yo‘nalishlarni belgilay oladilar.

4. **Ota-ona va o‘qituvchilar bilan kasbiy muloqot:** Psixologlar ota-onalar bilan ham hamkorlik olib borib, ularni kasbiy yo‘naltirishdagi roli haqida ma’lumot berishadi. Bu esa talabaning tanlovi ustidan bosim o‘tkazilmasligini ta’minlaydi.

5. **O‘quv yurtlarida tizimli yondashuv yetishmasligi:** Aksariyat OTMlarda kasbiy yo‘naltirish bo‘yicha tizimli dasturlar mavjud emas, yoki faqat bitiruvchilarga qaratilgan. Aslida esa bu jarayon 1-bosqichdan boshlab boshlanishi lozim.

Muhokama davomida aniqlanishicha, psixologik yordam samarali bo‘lishi uchun u individual va guruh shaklida, bosqichma-bosqich tashkil qilinishi lozim. Har bir talaba o‘zining individual shaxsiyati, qiziqishlari, ehtiyojlari va hayotiy rejalari asosida yondashuvni talab qiladi. Psixologik xizmatlar esa ana shu ehtiyojlarga moslashgan, yangilanib boradigan mexanizm sifatida faoliyat yuritishi lozim.

Talabalarda kasbiy tanlovga ongli yondashuvni shakllantirish, ularni o‘z qiziqishlari, intilishlari va imkoniyatlariga mos ravishda kasb tanlashga yo‘naltirish — psixologik yordamning asosiy maqsadidir. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, kasbiy tanlovda psixologik yordam va maslahatlar talabalar uchun muhim yo‘naltiruvchi kuch hisoblanadi. Bu yordam nafaqat to‘g‘ri kasb tanlashga, balki kelgusidagi kasbiy muvaffaqiyatga zamin yaratadi.

Oliy ta’lim muassasalarida kasbiy psixologik xizmatlarni tizimli yo‘lga qo‘yish, bu boradagi metodik qo‘llanmalarni ishlab chiqish va mutaxassislarni tayyorlash – dolzarb masala bo‘lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Xayitboeva S. Kasbiy orientatsiya psixologiyasi. – Toshkent: Fan, 2020.
2. G‘ulomova M. Shaxsning kasbiy shakllanishi. – Samarqand: Zarafshon, 2018.
3. Super, D. E. The Psychology of Careers. – New York: Harper & Row, 1957.
4. Krumboltz, J.D. Career Counseling and Planning. – Belmont: Cengage Learning, 2010.
5. Azizxo‘jayeva N.N. Kasb tanlash va mehnat psixologiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2017.
6. Holland, J.L. Making Vocational Choices. – Odessa: Psychological Assessment Resources, 1997.
7. Sharipova L. Talabalarning kasbiy motivatsiyasi va unga ta’sir etuvchi omillar. – Toshkent: Ilm, 2021.
8. YUNESKO. Youth and Career Development: A Psychological Perspective. – Paris, 2020.